

Савіцька В. В.,

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри адміністративного права та процесу

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЕЛЕКТРОННІ ПОСЛУГИ: МОДЕЛІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Анотація. Дана наукова стаття присвячена актуальним проблемам надання електронних послуг, що надаються органами державної влади та місцевого самоврядування на підставі поданої заяви фізичною або юридичною особою. Підкреслено, що розвиток інформаційних технологій надав можливість впровадити в діяльність органів публічної влади інформаційно-комунікаційних систем, застосування яких надало можливість отримання громадянами різного виду електронних послуг. З метою дослідження правового регулювання відносин надання електронних послуг здійснено аналіз праць науковців, які досліджували проблемні питання надання електронних послуг. Проаналізовано низку вітчизняних нормативно-правових актів, що мають відношення до правового розвитку відносин у галузі електронного надання послуг, серед яких варто відмітити Закони України: «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг», «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронні комунікації», «Про адміністративні послуги». Також проаналізовано підзаконні правові акти, якими було започатковано становлення електронних послуг. Перш за все це стосується розпоряджень і постанов Кабінету Міністрів України щодо розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, питань підготовки проектів актів законодавства в електронній формі, розвитку системи електронних послуг тощо. Встановлено, що використовуючи інформаційно-комунікаційні системи надання електронних послуг можуть здійснювати не тільки органи державної влади та місцевого самоврядування, інші уповноважені державою підприємства і організації, але й судові органи. Звертається увага на можливість отримання різного виду електронних послуг доступних на веб-сайті Кабінету Міністрів України, а також існуючі проблеми надання електронних послуг громадянам, що проживають в сільській місцевості, які на сьогодні не в змозі отримати всі види електронних послуг вказаних на веб-сайті Кабінету Міністрів України. Зроблено висновок, що в залежності від галузевої спрямованості існують різні моделі правового регулювання надання електронних послуг та звертається увага на існуючі проблемні питання надання електронних послуг мешканцям, які проживають у сільській місцевості, що потребує подальшого вдосконалення правового механізму надання електронних послуг.

Ключові слова: *правове регулювання, технології, електронні послуги, громадяни, публічна влада.*

Savitska V. V. Electronic services: models of legal regulation

Abstract. This scientific article is devoted to the current problems of providing electronic services provided by state authorities and local self-government bodies on the basis of an application submitted by an individual or legal entity. It is emphasized that the development of information technologies has made it possible to introduce information and communication systems into the activities of public authorities, the use of which has made it possible for citizens to receive various types of electronic services. In order to study the legal regulation of relations in the provision of electronic services, an analysis of the works of scientists who studied the problematic issues of providing electronic services was carried out. A number of domestic regulatory legal acts related to the legal development of relations in the field of electronic service provision were analyzed, among which it is worth noting the Laws of Ukraine: "On the Peculiarities of Providing Public (Electronic Public) Services", "On Electronic Identification and Electronic Trust Services", "On Electronic Documents and Electronic Document Management", "On Electronic Communications", "On Administrative Services". The subordinate legal acts that initiated the formation of electronic services were also analyzed. First of all, this concerns the orders and resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine on the development of the system of provision of administrative services by executive bodies, issues of preparation of draft legislative acts in electronic form, development of the system of electronic services, etc. It has been established that using information and communication systems, the provision of electronic services can be carried out not only by

state authorities and local governments, other state-authorized enterprises and organizations, but also by judicial bodies. Attention is drawn to the possibility of obtaining various types of electronic services available on the website of the Cabinet of Ministers of Ukraine, as well as existing problems in providing electronic services to citizens living in rural areas, who are currently unable to receive all types of electronic services specified on the website of the Cabinet of Ministers of Ukraine. It is concluded that depending on the sectoral focus, there are different models of legal regulation of the provision of electronic services and attention is drawn to existing problematic issues in providing electronic services to residents living in rural areas, which requires further improvement of the legal mechanism for providing electronic services.

Key words: *legal regulation, technologies, electronic services, citizens, public authorities.*

Постановка проблеми. Активний розвиток наукових технологій позначився на прийнятті широкого загалу законодавчих актів, що регулюють відносини надання різного виду електронних послуг, які надаються органами публічної влади на підставі поданої заяви суб'єкта звернення. Існуючі моделі правового регулювання надання електронних послуг в цілому забезпечують їх надання суб'єктом звернення, поряд з цим, існує низка проблемних питань щодо надання електронних послуг жителями сіл, що потребує подальшого вдосконалення механізм надання електронних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблемних питань надання різного виду електронних послуг органами державної влади і органами місцевого самоврядування займалися такі науковці як: В. Авер'янов, О. Берназюк, В. Гаращук, Р. Калюжний, І. Клименко, І. Коліушко, К. Линьов, Г. Писаренко, О. Світличний, В. Тимошук та ін.

Метою статті є дослідження законодавчого регулювання надання електронних послуг та визначення шляхів щодо їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Розвиток наукових технологій неминує позначився на інформаційному розвитку суспільних відносин в основу яких покладено надання різного виду публічних послуг в електронній формі. На сьогодні до сфери публічних послуг віднесені послуги, що надаються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, які належать до сфери їх управління.

В залежності від специфіки регулювання суспільних відносин у нормативно-правових актах також вживаються різні словосполу-

чення, що мають безпосереднє відношення до електронного виду послуг. О.П. Світличний відзначає, що в спеціальній літературі існують різні авторські визначення поняття «публічних», «управлінських», «правових», «адміністративних», «побутових», «медичних» та інших видів послуг [1, с. 187]. В Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.02.2006 р. № 90-р, також вживаються різні види послуг, публічні, державні, муніципальні та адміністративні послуги [2].

Питання пов'язане із електронними документами в діловодстві стосувалося Регламенту діяльності Кабінету Міністрів України, який постановою від 18.07.2007 р. № 950, в якому акцентовано увагу на необхідності забезпечення документування діяльності Кабінету Міністрів України документами в електронній формі [3].

Безпосереднє правове регулювання відносин пов'язаних із підготовкою проектів актів законодавства, порядку денного Кабінету Міністрів України, урядових комітетів та матеріали до них в електронній формі, введення системи електронної взаємодії органів виконавчої влади в промислову експлуатацію, врегульовано постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання підготовки проектів актів законодавства в електронній формі» від 27.05.2015 р. № 351 [4].

У Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні, затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 № 918-р, визначено напрями, механізми і строки формування ефективної системи електронних послуг в Україні для задоволення інтересів фізичних та юридичних осіб через розвиток і підтримку доступних та прозорих, безпечних та некорупційних, най-

менш затратних, швидких та зручних електронних послуг. Концепція визначає електронну послугу, як адміністративну та/або іншу публічну послугу, що надається суб'єкту звернення в електронній формі за допомогою засобів інформаційних, телекомунікаційних, інформаційно-телекомунікаційних систем [5].

Поступове переведення окремих публічних послуг в електронну форму та оприлюднення їх на Єдиному веб-порталі органів виконавчої влади, провадження дієвого механізму контролю за наданням публічних послуг, запроваджено Указом Президента України «Про деякі заходи із забезпечення надання якісних публічних послуг» від 04.09.2019 р. № 647/2019 [6].

Визначення поняття електронна послуга надається в Законі України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 р. № 2155-VIII, який визначає, що електронна послуга – це будь-яка послуга з надання певного матеріального чи нематеріального блага на користь іншої особи, яка надається через інформаційно-комунікаційну систему [7]. Також норми цього закону електронну послугу пов'язують із електронною довірчою послугою. Відповідно, електронна довірча послуга – це електронна послуга, що надається для забезпечення електронної взаємодії двох або більше суб'єктів, які довіряють надавачу електронних довірчих послуг щодо надання такої послуги [7].

На думку І.В. Клименка і К.О. Линьова, особливість послуги в електронному вигляді є в тому, що вона може бути отримана 24 години на добу 7 днів на тиждень. Але це не означає, що інші форми та канали надання послуг перестають існувати. Традиційні шляхи отримання послуг шляхом особистого звернення, телефоном або поштою існують і надалі, постійно вдосконалюючись [8, с. 89].

На правовий зв'язок електронних послуг з іншими електронними документами вказують норми Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. № 851-IV, який в ст. 5 закону визначає, що електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи

обов'язкові реквізити документа. У свою чергу оригіналом електронного документа вважається електронний примірник документа з обов'язковими реквізитами, у тому числі з електронним підписом автора або підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги» [9].

В інших нормативно-правових актах також використовуються різні визначення послуг, які мають відношення до електронних послуг, що в першу чергу пов'язано із їх галузевою спрямованістю. Так, Закон України «Про електронні комунікації» від 16.12.2020 р. № 1089-IX, який визначає правові та організаційні основи державної політики у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра, надає визначення «електронна комунікаційна послуга», як послуга, що полягає в прийманні та/або передачі інформації через електронні комунікаційні мережі, крім послуг з редакційним контролем змісту інформації, що передається за допомогою електронних комунікаційних мереж і послуг [10].

Забезпечуючи можливість надання комплексних публічних електронних послуг Закон України «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» від 15.07.2021 р. № 1689-IX, в ст. 1 закону надає визначення двох видів послуг: «електронна публічна послуга» та «публічна послуга».

Електронна публічна послуга – послуга, що надається органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, які перебувають в їх управлінні, у тому числі адміністративна послуга (у тому числі в автоматичному режимі), яка надається з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем на підставі заяви (звернення, запиту), поданої в електронній формі з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем (у тому числі з використанням Єдиного державного веб-порталу електронних послуг), або без подання такої заяви (звернення, запиту).

Публічна послуга – юридично або соціально значуща дія суб'єкта надання публічної (електронної публічної) послуги, у тому числі адміністративна послуга, за заявою

(зверненням, запитом) суб'єкта звернення або без такого звернення, у результаті якої набуваються, переходять, припиняються права та/або здійснюються обов'язки суб'єктом звернення, надаються відповідні матеріальні та/або нематеріальні блага суб'єкту звернення [11].

Як бачимо, механізм правового регулювання надання зазначеного виду послуг не тільки забезпечує на рівні норм закону зазначені види послуг, але й розмежовує їх. Це в повній мірі відноситься і до Закону України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 р. № 5203-VI [12], який визначає адміністративну послугу, як результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або здійснення обов'язків такої особи відповідно до закону, але й прирівнює до надання органом виконавчої влади, іншим державним органом, органом влади Автономної Республіки Крим, органом місцевого самоврядування, їх посадовими особами, державним реєстратором, суб'єктом державної реєстрації витягів та виписок із реєстрів, довідок, копій, дублікатів документів та інші передбачені законом дії, у результаті яких суб'єкту звернення, а також об'єкту, що перебуває в його власності, володінні чи користуванні, надається або підтверджується певний юридичний статус та/або факт.

Зазначене свідчить, що адміністративну послугу можна розглядати у двох аспектах:

а) як публічно-владну діяльність адміністративного органу, спрямовану на забезпечення (юридичне оформлення) умов для реалізації прав фізичної або юридичної особи, яка здійснюється за заявою цієї особи;

б) як результат публічно-владної діяльності адміністративного органу, спрямованої на забезпечення (юридичне оформлення) умов для реалізації суб'єктивних прав фізичної або юридичної особи, яка здійснювалася за заявою особи [13, с. 9].

Правовий механізм електронних послуг охоплює й діяльність судової гілки влади. Так, згідно частини 1 ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р.

№ 1402-VIII, додатковим способом інформування про суд, який розглядає справу, сторони спору та предмет позову, місце, дату і час судового засідання, може бути надання інформації з використанням Єдиного державного веб-порталу електронних послуг, у тому числі з використанням мобільного застосунку Порталу Дія. Програмними засобами Єдиного державного веб-порталу електронних послуг, у тому числі мобільного застосунку Порталу Дія, може бути також забезпечено додаткове інформування сторін спору, авторизованих через Єдиний державний веб-портал електронних послуг або через мобільний застосунок Порталу Дія, шляхом відображення в електронній формі судового рішення у справі, виконавчого документа [14].

Отже, ми можемо констатувати, що використовуючи інформаційно-комунікаційні системи надання електронних послуг можуть здійснювати й судові органи.

Можливість отримання різного виду електронних послуг нині доступні на веб-сайті Кабінету Міністрів України, де є доступними понад 100 електронних послуг, які поділені на такі категорії: громадянство та міграція; реєстрація та ведення бізнесу; транспорт; фінанси та податки; безпека та суд; будівництво та нерухомість; соціальний захист; земля та екологія [15].

Між тим, на відміну від громадян, що проживають в містах, жителі сіл не в змозі сьогодні отримати види електронних послуг вказаних на веб-сайті Кабінету Міністрів України за місцем свого проживання. Особливо це стосується громадян похилого віку та громадян з обмеженими можливостями, які фактично не мають реального доступу до електронних послуг. Зокрема, існує потреба у побудові зручностей центрів з надання електронних послуг для громадян з обмеженими можливостями, вдосконалення правового механізму надання електронних послуг територіальними громадами сіл, адже саме до відання виконавчих органів сільських рад належать обов'язок забезпечення організації доступу громадян до електронних та іншого виду послуг.

Отже, отримання в електронній формі різного виду електронних послуг, по-перше,

спрощує отримання громадянами різного виду електронних послуг, по-друге, впливає на витрати часу їх отримання, в третє, ліквідує корупційні схеми, пов'язані з їх наданням. Також важливим аспектом правового регулювання електронних послуг є те, що такі послуги надаються органами публічної влади та уповноваженими державою особами, які на підставі поданої громадянином або юридичною особою мають можливість отримання в електронній формі різного виду електронних послуг.

Висновки. Підсумуючи вищезазначене, можна зробити висновки, що в Україні діє розгалужене законодавство, яке регламентує механізм надання в електронній формі різного виду електронних. За допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій, за заявою поданою суб'єктом звернення, в залеж-

ності від галузевої спрямованості державні та інші уповноважені органи та організації надають різного виду електронні послуги. Надання електронних послуг є результатом публічно-владної діяльності суб'єктів владних повноважень, які через центри надання послуг забезпечують доступність і зручність отримання громадянами та юридичними особами електронних послуг.

В залежності від галузевої спрямованості існують різні моделі правового регулювання відносин у галузі надання електронних послуг, які в цілому забезпечують їх надання суб'єктам звернення, між тим, існує низка проблемних питань щодо надання електронних послуг мешканцям проживаючих у сільській місцевості, що потребує подальшого вдосконалення правового механізму надання електронних послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Світличний О.П. Публічно-сервісна діяльність органів публічної влади у захисті прав громадян. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 184-189.
2. Концепція розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.02.2006 р. № 90-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/90-2006-p#Text>
3. Регламент Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 р. № 950-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-p#Text>
4. Деякі питання підготовки проектів актів законодавства в електронній формі: постанова Кабінету Міністрів України від 27.05.2015 р. № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/351-2015-p#Text>
5. Концепція розвитку системи електронних послуг в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 № 918-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/918-2016-p#Text>
6. Про деякі заходи із забезпечення надання якісних публічних послуг: Указ Президента України від 04.09.2019 р. № 647/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/647/2019-p#Text>
7. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 45. Ст. 400.
8. Клименко І.В., К.О. Линьов. Технології електронного врядування. К.: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2006. 192 с.
9. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05. 2003 р. № 851-IV. *Відомості Верховної Ради*. 2003. № 36. Ст. 275.
10. Про електронні комунікації: Закон України від 16.12.2020 р. № 1089-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#n104>
11. Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг: Закон України від 15.07.2021 р. № 1689-IX. *Відомості Верховної Ради*. 2021. № 47. Ст. 383.
12. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 р. № 5203-VI. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 32. Ст. 409.
13. Тимошук В. Адміністративні послуги. Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». Київ: ТОВ «Софія-А», 2012. 104 с.
14. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 31. Ст. 545.
15. Електронні послуги, доступні на сайті Кабінету Міністрів України. URL: <https://6aas.gov.ua/ua/media-kaas/news/2915-elektronni-poslugi-dostupni-na-sajti-kabinetu-ministriv-ukrajini.html>